

MAZOWSZE Studia Regionalne nr 1/2008

Streszczenia artykułów

Część I. Analizy i Studia

Adam Struzik, *Samorząd województwa jako podmiot zarządzania regionalnego*

Artykuł jest specjalnie opracowanym na potrzeby publikacji w *MAZOWSZE Studia Regionalne* wykładem wygłoszonym dla słuchaczy Krajowej Szkoły Administracji Publicznej w Warszawie. Jego celem jest prezentacja głównych zadań samorządu województwa związanych z prowadzeniem polityki rozwoju. Oprócz aktualnych zadań samorządu przywołuje definicje polityki rozwoju oraz jej podstawy dotyczące planowania regionalnego. W szerszym zakresie omawia dwa najważniejsze dokumenty konstytuujące tę politykę tj. *Strategię Rozwoju* i *Plan Zagospodarowania Przestrzennego*. Ponadto omawia aktualne instrumenty zarządzania regionalnego jakimi są przede wszystkim fundusze strukturalne Unii Europejskiej będące w dyspozycji samorządu województwa.

Joachim Osiński, *Znaczenie administracji publicznej i partnerów społecznych we wdrażaniu Nowej Strategii Lizbońskiej*

Strategia Lizbońska to plan działań, mający na celu poprawę międzynarodowej konkurencyjności gospodarek państw członkowskich Unii Europejskiej, przyjęty przez Radę Europejską podczas obrad w Lizbonie w dniach 23-24 marca 2000 roku. Głównym celem *Strategii*, według jej twórców, jest dorównanie głównemu konkurentowi UE – Stanom Zjednoczonym i przekształcenie ugrupowania integracyjnego w najbardziej konkurencyjną, opartą na wiedzy gospodarkę na świecie, zdolną do utrzymania zrównoważonego wzrostu gospodarczego, stworzeniu większej liczby miejsc pracy oraz zachowania spójności społecznej. *Strategia*, zdaniem autora, nie identyfikowała jednak dostatecznie podmiotów odpowiedzialnych za jej wdrażanie. Głównymi podmiotami były instytucje unijne oraz państwa członkowskie (ich naczelne organy władzy wykonawczej), jednak zbyt mało miejsca poświęcono innym podmiotom. Dotyczyło to przede wszystkim władz regionalnych i lokalnych (przede wszystkim organów administracji publicznej (samorządowej) na tych szczeblach) oraz instytucji i organizacji partnerów społecznych, zarówno na szczeblu europejskim, jak i państw członkowskich. W zasadzie poprawnie zidentyfikowano słabości gospodarki europejskiej, jednakże nie dobrano właściwych lub wystarczających podmiotów realizacyjnych do przeprowadzenia stosownych zmian.

Dostrzegając inne podejście do podmiotów ważnych dla wdrażania *Strategii*, w tekście podjęto próbę bardziej precyzyjnego określenia roli partnerów społecznych oraz organów administracji publicznej (regionalnej i lokalnej, a w mniejszym zakresie administracji szczebla centralnego), jako tych którym wyznaczono w *Strategii* ważną rolę i które ponosić będą część odpowiedzialności za jej realizację. Administrację publiczną czeka w procesie realizacji *Strategii Lizbońskiej* swoisty test, na ile będzie potrafiła być „organizacją uczącą się”

w trakcie rozstrzygnięcia i decydowania o wielu kwestiach zawartych w priorytetach Strategii i szczegółowo określonych w kolejnych dokumentach unijnych.

Hanna Godlewska-Majkowska, *Województwo mazowieckie na mapie inwestycyjnej Polski*

W roku 2007 w Instytucie Przedsiębiorstwa SGH przeprowadzono badanie naukowe, którego celem była analiza porównawcza potencjalnej i rzeczywistej atrakcyjności inwestycyjnej wszystkich regionów Polski, w podziale na województwa i podregiony. W oparciu o zaproponowane nowe wskaźniki można stwierdzić, że województwo mazowieckie plasuje się w ścisłej czołówce najbardziej atrakcyjnych regionów.

Do kluczowych mocnych stron województwa mazowieckiego należy zaliczyć :

- bardzo atrakcyjny rynek zbytu,
- wysoki poziom rozwoju sfery badawczo-rozwojowej,
- dobre zarządzanie majątkiem jednostek samorządu terytorialnego,
- wysoka jakość kapitału ludzkiego.

Słabe strony zaś województwa tworzą:

- niedorozwój infrastruktury społecznej,
- postępujące starzenie się ludności
- niedostateczna troska o stan środowiska przyrodniczego

Wskazane powyżej cechy wykazują silne zróżnicowanie wewnątrz regionalne. Wynika to z istnienia w województwie mazowieckim układu dychotomicznego typu rdzeń – peryferia. Rdzeniem jest aglomeracja warszawska, szczególnie jej centralna część, a peryferia tworzą obszary wiejskie, położone na wschodzie województwa (szczególnie podregion ostrołęcko-siedlecki).

Tomasz Komornicki, Przemysław Śleszyński, *Popyt społeczno-gospodarczy jako przesłanka kształtowania sieci lotnisk na przykładzie Mazowsza*

Artykuł bazuje na opracowaniu *Strategia Rozwoju Infrastruktury Lotnictwa Cywilnego na Mazowszu*, wykonanym w Instytucie Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN w 2008 roku dla Mazowieckiego Biura Planowania Przestrzennego oraz dla władz samorządowych województwa mazowieckiego. Przede wszystkim przedstawiono skrót analiz istniejącego i przewidywanego popytu na przewozy lotnicze w oparciu o potencjał demograficzny, ekonomiczny oraz rozwój turystyki, a następnie wariantową analizę dostępności przestrzennej, posługując się wypracowaną oryginalną metodyką delimitacji obszarów rynkowych. Przeprowadzone badania posłużyły dla postawienia wniosków lokalizacyjnych w postaci tabeli waloryzacyjnej, przydatnej do wyboru budowy lub rozbudowy lotnisk regionalnych na Mazowszu. Ma to znaczenie z punktu widzenia możliwości opracowania wariantowych scenariuszy rozwoju transportu lotniczego w regionie, zdeterminowanych przede wszystkim rozwojem innej infrastruktury oraz kształtowaniem się popytu.

Piotr Siłka, Marcin Stępnia, *Lotnictwo sanitarne i drogowa dostępność komunikacyjna do lotnisk lokalnych w województwie mazowieckim*

Artykuł przedstawia rozmieszczenie lotnisk lokalnych i lądowisk w województwie mazowieckim, analizując ją przede wszystkim pod kątem dostępności do istniejących i planowanych szpitalnych oddziałów ratunkowych. Badaniu poddano sytuację w 2008 oraz 2013 roku uwzględniając najważniejsze planowane inwestycje drogowe. Przedstawione zależności pomiędzy dostępnością drogową a rozmieszczeniem ludności wykazują, że dostępność do lotnisk lokalnych jest niezadowalająca, szczególnie w północno-zachodniej części województwa. W przypadku lotnisk i lądowisk dla śmigłowców, w promieniu 30 minut dojazdu mieszka niewiele ponad 50% populacji. Po ograniczeniu analizy jedynie do lotnisk z wybetonowanym pasem startowym wskaźnik ten spada do zaledwie 25%, co jest wartością skrajnie niepokojącą, a planowane na lata 2008-2013 inwestycje w rozwój infrastruktury drogowej poprawią sytuację jedynie w niewielkim stopniu. Zdaniem autorów, w najbliższej przyszłości należy rozważyć budowę nowych lotnisk, przy czym ich lokalizacja powinna uwzględniać potrzeby zarówno lotnictwa sanitarnego, jak i cywilnego (np. biznesowego).

Agnieszka Jakubowska, *Ochrona środowiska – aspekty prawne zagadnienia*

Do końca XVIII w. tendencje ochronne były słabe, rzadkie i oparte na partykularnych motywach. Mimo utrwalania się eksploatorskiego i konsumpcyjnego stosunku do przyrody, nie była ona jeszcze zagrożona, choć prowadzona działalność dewastacyjna doprowadzała do trwałych i niekiedy poważnych zniekształceń środowiska. Przełom w natężeniu wykorzystywania przyrody nastąpił w XIX w. wraz z silnym rozwojem techniki oraz znaczącym przyrostem demograficznym. W XX w. objawy niszczenia środowiska przybrały na sile. Wprowadzone i masowo stosowane technologie nasilały szkodliwy wpływ produkcji na otoczenie. Wojny światowe i regionalne wzmagaly degradację środowiska bądź poprzez fizyczne niszczenie, bądź poprzez nadmierną eksploatację bogactw naturalnych. Rosło również zagrożenie hałasem. Tempo rozwoju przemysłu w ostatnich latach i wprowadzenie na powszechnej chemizacji w rolnictwie przyczyniają się do pogorszenia stanu wód i gleb oraz potęgują skutki tzw. efektu cieplarnianego.

We współczesnej Europie, obok poszanowania różnorodności kultur i języków, powszechne jest również poszanowanie wspólnego dobra jakim jest m.in. przyroda. Wyrazem tego uznania są wspólne: filozofia i praktyka ochrony przyrody oraz wiele solidarnie realizowanych przedsięwzięć. Potrzeby ochrony przyrody zostają zatem, na równych prawach (jak np. procesy gospodarcze), włączone w plany zarządzania danego obszaru.

Tomasz Zegar, *Bariery i szanse w rozwoju lokalnym ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich*

Rozwój lokalny, czyli ten realizowany w najmniejszych jednostkach samorządu terytorialnego, jest tematem wielu badań naukowych. Systematyzacja i poszukiwanie

optymalnego rozwoju polega na odpowiednim wykorzystaniu istniejących na terenie gmin zasobów naturalnych, społecznych i ekonomicznych. Szczególnym przypadkiem są gminy wiejskie, obciążone sporym bagażem przeszłości, mają stosunkowo mniejszy potencjał rozwojowy niż pozostałe jednostki.

Artykuł, na podstawie przeprowadzonych w 2004 roku badań ankietowych ramach projektu *SURDAR*, próbuje zidentyfikować najczęściej występujące bariery w rozwoju gmin, ze szczególnym uwzględnieniem gmin wiejskich. Do najczęściej wymienianych problemów związanych z rozwojem respondenci zaliczyli: bezrobocie, biedę, duże rozdrobnienie gospodarstw, brak nowoczesnych środków produkcji. Jako problemy najmniej istotne wymienili: wysokie zadłużenie gminy, brak współpracy i konflikty, niski poziom lokalnych szkół oraz słabą dostępność komunikacyjną. Wynika z tego między innymi, że to uboga sfera społeczna w największym stopniu determinuje rozwój gmin. Autor artykułu sprawdził na podstawie innych badań oraz danych GUS zasadność identyfikacji problemów rozwojowych przez respondentów uczestniczących w projekcie *SURDAR*.

Główną przyczyną bezrobocia na obszarach wiejskich jest istnienie w przeszłości na ich terenie PGRów. Co wiąże się z wysoką biernością zawodową, patologiami i dziedziczną bezradnością. Uzależnienie bezrobotnych od pomocy społecznej w dużym stopniu stymuluje szarą strefę zatrudnienia i usług. Kolejnym problemem potęgującym bezrobocie jest duża skala fikcyjnej pracy w rolnictwie (bezrobocie ukryte) oraz duże rozdrobnienie agrarne szczególnie na terenach bardzo gęsto zaludnionych.

Jedną z szans na rozwiązanie problemów związanych z niewystarczającym kapitałem inwestycyjnym mogłaby być spółdzielczość. Powstawanie związków i stowarzyszeń jest niezmiernie trudne, ponieważ na terenach zdegradowanych społecznie (bezrobocie, bieda) bardzo trudno jest mówić o zaufaniu.

Respondenci wskazali zamkniętą liczbę czynników stymulujących rozwój w gminach. Jest to: posiadanie własnych środków finansowych, zatrudnienie, infrastruktura techniczna i społeczna, położenie geograficzne oraz cechy społeczności lokalnych. Od jakości i wartości wymienionych czynników uzależniony jest poziom rozwoju danej gminy.

Autor artykułu poddał krytyce częste ukierunkowanie lokalnych dokumentów strategicznych na turystykę, która postrzegana jest jako szansa rozwoju wszystkich gmin. Podsumowaniem artykułu są rekomendacje wskazujące na wspieranie kapitału społecznego i zaufania jako czynnika prorozwojowego.

Część II. Samorząd

Katarzyna Kowalczyk, Paweł Szcześniak, *Możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii na Mazowszu*

Promowanie odnawialnych źródeł energii traktowane jest jako jeden z elementów polityki rozwoju Województwa Mazowieckiego, głównie z uwagi na potrzebę racjonalnego korzystania z zasobów przyrody oraz kształtowania środowiska naturalnego, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju. Przyjęty 9 października 2006 roku przez Sejmik Województwa Mazowieckiego „*Program możliwości wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla Województwa Mazowieckiego*” powstał w głównej mierze w celu oszacowania zasobów i wskazania obszarów preferowanych dla rozwoju odnawialnych źródeł energii

w województwie. Wyniki opracowania mogą posłużyć jako materiał pomocniczy w wykorzystaniu odnawialnych nośników energii przez samorządy terytorialne, przyszłych inwestorów jak również do tworzenia programów wykorzystania odnawialnych źródeł w skali powiatu lub gminy.

Elżbieta Anuszevska, *Gospodarka odpadami w województwie mazowieckim*

Celem nadrzędnym krajowej polityki w zakresie gospodarowania odpadami jest przede wszystkim zapobieganie powstawaniu odpadów oraz ich odzysk lub unieszkodliwienie. Do podstawowych działań zmierzających do poprawy sytuacji w zakresie gospodarki odpadami należą: minimalizacja powstawania odpadów, zapewnienie odzysku i recyklingu odpadów oraz składowanie tylko tych odpadów, których ze względów ekonomicznych lub technologicznych nie da się przetworzyć. Realizacja tych działań stanowi podstawę do zapewnienia wypełniania założonych celów w zakresie gospodarki odpadami na terenie Województwa Mazowieckiego.

Obecnie obowiązujący „*Wojewódzki Plan Gospodarki Odpadami dla Mazowsza na lata 2007-2011 z uwzględnieniem lat 2012-2015*” przedstawia działania zmierzające do poprawy sytuacji poprzez usprawnienie istniejącego systemu gospodarowania odpadami w województwie. Podstawowym celem jest zintegrowanie gospodarki odpadami na Mazowszu.

Dominującym sposobem gospodarowania odpadami komunalnymi na terenie Województwa Mazowieckiego – blisko 84% ilości zebranej – jest ich składowanie bez jakiegokolwiek waloryzacji materiałowej lub energetycznej. Składowiska, które działają niezależnie, bez jakiegokolwiek powiązania z innymi instalacjami do zagospodarowania odpadów, obsługują przeważnie pojedyncze gminy. Większość obiektów to małe lokalne składowiska nie posiadające odpowiednich zabezpieczeń, a także podstawowego wyposażenia zapewniającego właściwą eksploatację, monitoring ilości i jakości dostarczanych odpadów oraz monitoring oddziaływania na środowisko.

Plan zakłada przeprowadzenie licznych inwestycji z zakresu gospodarki odpadami na terenie województwa, w tym wdrożenie metod termicznego przekształcania odpadów. Pomimo wzrostu świadomości ekologicznej społeczeństwa, ciągle powszechny jest pogląd na temat szkodliwości dla środowiska i zdrowia człowieka termicznych metod zagospodarowania odpadów, co utrudnia lub wręcz uniemożliwia realizację nowych inwestycji. W związku z protestami społecznymi istnieją potencjalne zagrożenia związane z procesami decyzyjnymi i lokalizacyjnymi również innych obiektów związanych z zagospodarowywaniem odpadów, w tym m.in. składowisk, sortowni i kompostowni.

Marcin Postawka, *RIS MAZOVIA – Regionalna Strategia Innowacji dla Mazowsza*

W styczniu 2008 roku zakończył się proces realizacji projektu *RIS MAZOVIA*. Rezultatem ponad dwuletniej pracy było opracowanie dokumentu *Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza*, przyjętego przez Sejmik Województwa Mazowieckiego w kwietniu 2008 roku. Głównym celem projektu była identyfikacja potrzeb oraz barier związanych z podnoszeniem poziomu innowacyjności w województwie. Kluczowe założenia strategii zostały zawarte na poziomie celu głównego, tj.: wzrostu innowacyjności przedsiębiorstw

Mazowska prowadzącego do przyspieszenia wzrostu i zwiększenia konkurencyjności w skali UE oraz poszczególnych celów strategicznych. Proces wdrażania RSI rozpoczął się zaraz po zakończeniu projektu, czego przykładem jest: uruchomiony konkurs *Innowator Mazowska* czy przygotowywane przez UMWM projekty systemowe, m.in.: *Monitoring i ewaluacja wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowska*, etc.

Więcej szczegółowych informacji na stronach internetowych www.mazovia.pl i www.ris-mazovia.pl

Hanna Godowska, Mirosław Krusiewicz, *Regionalny program wspierania edukacji uzdolnionych uczniów i słuchaczy*

Samorząd Województwa Mazowieckiego realizuje ustawowe zadania w kreowaniu polityki oświatowej poprzez *Regionalny program wspierania uzdolnionych uczniów i słuchaczy*. W ramach tego programu przyznawane są Nagrody Marszałka dla wybitnie uzdolnionej młodzieży z województwa mazowieckiego, we współpracy z organizacjami pozarządowymi finansowany jest zakup pomocy naukowych dla utalentowanych uczniów, będących w trudnej sytuacji materialnej, organizowane są bezpłatne zajęcia, w 6 rejonach województwa, dla młodzieży o uzdolnieniach matematyczno-przyrodniczych i informatycznych.

Innymi formami wspierania działań na rzecz podnoszenia wykształcenia jest coroczne przyznanie trzem uczniom uzdolnionym informatycznie pochodzącym z małych miejscowości, bezpłatnych miejsc w Polsko-Japońskiej Wyższej Szkole Technik Komputerowych oraz udzielanie pomocy w formie stypendiów współfinansowanych z EFS w ramach *Regionalnego programu stypendialnego* uczniom uzdolnionym w dziedzinach matematyczno-przyrodniczej i techniczno-zawodowej.

Część III. Varia

Trendy rozwojowe Mazowska – projekt współfinansowany ze środków Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, poddziałanie 8.1.4 (opracowanie koordynator projektu Tomasz Zegar)

Zarząd Województwa Mazowieckiego zdecydował o realizacji wielkiego projektu badawczego mającego na celu budowę systemu przewidywania zmian społeczno gospodarczych w regionie. Decyzja jest o tyle historyczna, że nigdy wcześniej nie przeznaczono tak wielu środków na budowę instrumentów prowadzenia konsekwentnej polityki trwałego rozwoju.

Projekt ma charakter badawczy i będzie obejmował analizy z zakresu: demografii, mobilności mieszkańców, edukacji, kapitału społecznego, jakości zarządzania w samorządach, zakresu wykluczenia, potencjału makroekonomicznego, przedsiębiorczości, potencjału innowacyjnego, rynku pracy, mieszkalnictwa, barier i potencjału środowiskowego, roli ośrodków subregionalnych i ich strefy oddziaływania oraz nasycenia infrastrukturą społeczną i techniczną.

W trakcie trwania projektu zidentyfikowane zostaną najważniejsze problemy, sposoby ich rozwiązania oraz zmiany jakie będą powodować w przyszłości. Wykonane zostaną również modele i prognozy makroekonomiczne, zmian rynku pracy oraz demograficzne.

Zapraszamy do udziału w wielu ciekawych przedsięwzięciach realizowanych w ramach projektu *Trendy rozwojowe Mazowsza*. Głównym koordynatorem projektu jest Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego.